

GELENEKSEL TOPLUMLAR VE GÜVEN BAĞLAMINDA ETNOSENTRİK EĞİLİM İLİŞKİSİ

Öğr. Gör. Mehmet Ferhat ÖZBEK

Türk Dünyası Celalabad İşletme Fakültesi

ÖZET

Bu çalışma, Kırgızistan'ın Celalabad şehrinde yaşayan insanlar üzerinde güven bağlamında etnosentrik eğilimleri ilişkin ipuçları elde etmeyi amaçlamaktadır. Etnosentrizm, tanım olarak bireyin kendi kültürünü merkeze alarak diğer kültürleri yargılaması, değerlendirmesi ve anlamlandırması şeklinde ifade edilebilir. Etnosentrik eğilimleri taşıyan bireylerin ait oldukları iç gruba ilişkin olumlu yargılar taşırken, dış gruba atfedilen yargılar ise çoğunlukla olumsuzdur. Buna paralel olarak etnosentrik eğilimleri güçlü olan bireylerin iç gruba ilişkin güven düzeyleri yüksek iken, dış gruba duyulan güven ise düşüktür. Bölgede yaşayan insanların güven bağlamında etnosentrik eğilimleri, elde edilen sonuçlara göre yüksek olarak ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etnosentrizm, Celelebad/ Kırgızistan, güven, toplum

ABSTRACT

In this study, we aim to get clue about ethnocentric propensity at trust context with regarding that people who living in Jalalabad/Kyrgyzstan. Ethnocentrism means that is the viewpoint that one's ethnic group is the center of everything, against which all other groups are judged.

According to individuals who are having ethnocentric propensity, every idea is positive to internal group and a lot of idea is negative to external group. Individuals who are having strong ethnocentric propensity feel to high trust to internal group and feel low trust to external groups.

We tried to find that ethnocentric propensity at trust context with using opinion sentences. According to findings, ethnocentric propensity is high. Key words: ethnocentrism, Jalalabad/Kyrgyzstan, trust, society

GİRİŞ

Bir toplum içerisinde bulunan insanlar yaşantı olarak birbirlerine yakınlık taşırlar. Bu yakınlık dil, kültür, inanç, değer, norm vb. şeklinde oluşur. Ortaya çıkan bu yakınlık sayesinde bireyler kendilerini bir topluma ait hissederler. Aidiyet duygusu o toplumda yaşayan insanların dünyayı anlamlandırmaları için bir zemin oluşturur, aynı zamanda, bireylere bir kimlik kazandırır. Bireyler elde ettikleri bu kimliklerle kendilerini tanımlayarak yaşamı daha tanımlanabilir, açıklanabilir ve güven duyulabilir hale getirirler.

Toplumsal ilişkilerin şekillenmesinde aidiyet duygusunun önemi büyüktür. Etnosentrizm ya da kültür taassubu şeklinde ifade edilen olgunun kökenlerini de burada aramak mümkündür. Yani birey kendisini ait olduğu topluluk ve diğer topluluklar olarak konumlandırarak bir biz ve öteki kavramlarını yaratır, yaşar, korur ve geliştirir.

Güvenebileceği kişileri de kendisine benzeyen, kendisi gibi düşünen ve kendisi gibi yaşayan insanlar arasından seçer. Bu şekilde birey içerirse dâhil olduğu topluluğa göre yaşamını şekillendirir ve kurgular.

ETNOSENTRİZİM KAVRAMI

Etnosentrizm William Graham Summer tarafından (1906) tanımlanmıştır. Summer etnosentrizmi şu şekilde ifade etmiştir. (Lanternari, 1980, 54) "Grubun içerisinde olanlara karşı barış, düzen, kanun, yönetim, endüstri vb. hepsi gereklidir. Grubun dıştakilerle ve dış grup ile ilişkisi savaş ve yağma üzerinedir. Gruba karşı sadakat ve fedakârlık ön plandayken, grubun dışında olanlara karşı nefret duygusu ön plana çıkar. Etnosentrizmde iç grup her şeyin merkezidir ve dış gruba ilişkin anlamlandırılan her şey iç grubun yorumlamalarına dayanır."

Etnosentrizm kavramı, herhangi bir etnik grubun her şeyin merkezi olduğu görüş noktasından hareket edilerek diğer grubun bu görüş noktasından yargılanması anlamına gelir. Bu şekilde yapılan etnik ayrımcılığın temeli olarak kültür, dil, davranış ve din görülebilir. (Ethnocentrism, 2005) Buna paralel olarak etnosentrizmin oluşmasında sosyal, tarihsel, kültürel ve geleneksel faktörlerin etkileri bulunmaktadır. (Lanternari, 1980, 53) Ayrıca Etnosentrik tutumlar katı bir iç grup dış grup farklılaştırması bulunmaktadır. (Pearl, 1954,138) Literatürde "etnosentrizm"e kültür taassubu adı da verilmektedir. Etnosentrizm kavramı olarak, kişinin kendi kültürünü merkez olarak alması ve diğer kültürleri kendi kültürü açısından değerlendirmesi anlamına gelmektedir. (Özkalp, 2002, 69)

Etnosentrizm, yapılan farklı bir tanıma göre, grup içi ilişkilere ve değerlere önem vermek, grup dışı değerleri, fertleri ve grupları aşağılama, kendi grubuna kültürel üstünlük tanıma şeklinde ortaya çıkan dogmatik, katı politik ve ekonomik taassup ifade eden bir kavramdır. Etnosentrizm kavramı içerisinde, bir grubun diğer gruptan daha üstün olduğu fikrini yer almaktadır. (Heaven, 2001, 181) Etnosentrizm ait olunan grubun diğer gruptan daha üstün olduğunu düşünmektir yan da diğer grubu ait olunan grubun değerleri ile yargılayarak daha aşağıda görmektir. (Barger, 2004) Bir gruba ait olanlar diğer grubu farklı ve kendisinden aşağı derecede görürler. (Lanternari, 1980, 52) Bu anlayışa göre; grup dışı unsurlara düşmanlık arttıkça, grup içi kimlik güçlenmektedir.

Etnosentrizm, sosyal ilişkiler üzerinde belirgin tesirler yapmakta, farklı fert ve sosyal grupların toplum içinde sosyalleşmelerinin önünde bir engel olarak da ortaya çıkmaktadır. (Erkal, 1997, 109) Eğer, etnosentrik eğilimler gereğinden fazla olursa bu durumda, ciddi sosyal problemler ortaya çıkabilir ve ırkçılık, sömürgecilik ve hatta etnik temizliğe doğru kayabilir. (Barger, 2004) Etnik farklılıklardan kaynaklanan güvensizlikler etnik çatışmaların temelini oluşturur. (Székelyi, 2001,3)

Etnosentrizmin oluşmasının temel nedeni insanların kendi kültürünü yansız olarak değerlendirmekte zorlanmalarıdır. Etnosentrik görüşe sahip olan insanlarda karşılıklı anlayış ve hoşgörü düzeyi düşüktür. Etnosentrizmin oluşumunu grupsal süreçle açıklamaya çalışan ünlü sosyolog William Graham Summer, içinde yaşanılan grubun, çoğu şeyin merkezi

olduğunu, diğer grupların ise insanların kendilerini değerlendirdiği referans gruplarını oluşturduğunu iddia etmektedir. (Özkalp, 2002, 69)

Etnosentrizmin hem olumlu hem de olumsuz yönleri bulunmaktadır. Olumlu yönüne bir örnek olarak grup üyeleri arasındaki grup bağlılığını arttırması gösterilebilir. Olumsuz yönü olarak da ayrımcılıklara yol açması, etnosentrik davranışların diğer grupları küçümsemeye ve dışlamaya itmesine yol açması şeklinde ifade edilebilir. (Özkalp, 2002, 69)

Etnosentrizmin zıttı sayılabilecek kültürel rölativizm ise, bir kültürü kendi yapısı içerisinde, değer yargılarını kullanmadan tanımaya ve anlamaya çalışmak manasına gelmektedir. Bu yaklaşıma göre her değer ve norm o kültür için anlam taşır. (Özkalp, 2002, 70) Kültürel rölativizm yargılamayı değil anlamayı esas alan bir yaklaşımdır. Etnosentrik eğilimler azaldıkça kültürel rölativist eğilimler güçlenmeye başlamaktadır. Etnosentrizm ise bunun tam tersi olarak kişilerin kendi sınırlı deneyimleri ile diğer grubu yanlış anlama ve değerlendirmelerinden kaynaklanan varsayımlardır. (Barger, 2004) Ayrıca etnosentrik yaklaşımlar kişinin kendinden farklı olanları yanlış anlamasına yöneltir. (Barger, 2004)

GELENEKSEL TOPLUMLAR, ETNOSENTRİK EĞİLİMLER VE GÜVEN İLİŞKİSİ

Etnosentrik görüşler özellikle dış dünyaya kapalı olan geleneksel toplumlarda daha yaygın olarak kendisini gösterir. Fakat bu durum etnosentrik eğilimlerin sadece geleneksel toplumlara özgü bir olgu olduğu anlamına gelmez, etnosentrik eğilimler aynı zamanda gelişmiş ve modern addedilen modern toplumlarda, aynı yoğunlukta olmasa bile görülen bir durumdur. (Özkalp, 2002, 69) Buna örnek olarak, Amerikan merkezci düşünme (Americentrism*) ve Avrupa merkezci düşünme (Eurocentrism**) gösterilebilir.

Geleneksel toplumların ve modern toplumların ise genel olarak toplumsal özellikleri belli başlı farklılıklar gösterir. Bu farklılıklar aşağıdaki tabloda ifade edilmeye çalışılmıştır.

TABLO 1: GELENEKSEL VE MODERN TOPLUMLARIN KARŞILAŞTIRMALI BİR TİPOLOJİSİ

TEMEL KARAKTERİSTİKLER	GELENEKSEL TOPLUM	MODERN TOPLUM
Dini Bağlılıkları	Daha Çok	Daha Az
Yerleşim Yeri	Kırsal	Kentsel
Aile Büyüklüğü	Geniş	Küçük
Endüstrileşme Süreci	Endüstrileşmemiş	Hızlı Endüstrileşme
Teknoloji	Basit	Gelişmiş
Ekonomik Sektör	Tarım	Hizmet
Gelir Düzeyi	Düşük	Yüksek
Örgüt Yapıları	Cemaat	Cemiyet
Aile Yapısı	Geniş	Çekirdek
Kadın Erkek Eşitliği	Daha Az	Daha Çok
Gerçeklik, Yaşam Ve Ahlaki	Daha Keskin	Relativistik

Normlar

Toplumsal Kontrol	İnformal	Formal
Farklılıklara Karşı Gösterilen Tolerans	Daha Az	Daha Çok

Kaynak: Henslin, J., H., Sociology, Allyn and Bacon, 3. Edition, 1997, s. 612'den aktaran Özkalp, Enver ve diğerleri, Davranış Bilimlerine Giriş, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, Eskişehir, Temmuz, 2002, s. 153

Yukarıdaki tabloda geleneksel toplumlar ile modern toplumlar arasında temel farklılıklar vurgulanmaktadır. Yalnız; yukarıda ifade edilen geleneksel topluma ilişkin bir özellik modern toplumda görülebilirken, modern topluma ilişkin bir özellik de geleneksel toplumda görülebilir. Yukarıdaki tabloda "yaygın" bir şekilde her iki farklı topluma ilişkin karakteristik özellikler ifade edilmektedir.

Székely'ye göre (2001, 4) etnik grup içerisindeki güveni ölçme yollarından birisi etnik gruplar arasındaki ilişkilerin sınırlandırılmasıdır. (üyesi olunan gruba karşı artan güven, diğer gruba karşı ise artan güvensizlik şeklindedir. Bu açıdan bakıldığında geleneksel toplumda ilişkilerin sınırlandırılması aile üzerine olmaktadır.

Geleneksel toplum genel olarak aileyi yüksek derecede güvenilir bir kurum olarak görmektedir. Yine geleneksel toplumun kapalı bir toplum olmasından kaynaklı olarak genel bir özelliği insanlar tanımadıklarına güvenmemeleridir. Onlar hakkındaki yargıları genellikle olumsuz olmaktadır. Araştırmada bu bağlamda geliştirilen hipotezler şu şekildedir.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

H1: Sadece kendi kültüründen olan insanlara güvenme ile tanımadığı insanlara güvenmeme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H2: Sadece kendi kültüründen olan insanlara güvenme ile sadece ailesinde bulunan insanlara güvenme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H3: Sadece kendi kültüründen olan insanlara güvenme ile kendinden farklı anlayışlara sahip olanlara güvenmeme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H4: Kendisinden farklı anlayışlara sahip olanlara güvenmeme ile sadece ailesinden olanlara güvenme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H5: Kendisinden farklı anlayışlara sahip olanlara güvenmeme ile tanımadığı insanlara güvenmeme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H6: Tanımadığı insanlara güvenmeme ile sadece ailedeki insanlara güvenme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

ÖRNEKLEM

Örneklem, Kırgızistan'ın güneyindeki Celalabat Bölgesinde bulunan üniversitelerde çalışanlar, iş adamları, öğrenciler, işçiler ve işsizler olarak geniş kitleyi temsil etmektedir. Bunun nedeni toplumsal yaşamın değişik kesimlerine ilişkin veriler elde etmektir. Bu

bağlamda toplam 250 anket formu dağıtılmış ve 200 anket geri dönüşü sağlanmış, böylece %80 gibi bir oranda geri dönüş gerçekleşmiştir.

Araştırmanın yapıldığı bölge olan Celalabad/Kırgızistan'da toplumsal yaşantıda hem geleneksel eğilimleri hem de modern eğilimleri eş zamanlı olarak görmek mümkündür. Ağırlıklı olarak köyden göç etmiş insanların yaşadığı bir şehir olan Celalabad, Kırgızistan'ın güneyinde yer almaktadır. Kapitalist kültürün etkilerini şehir yaşantısında yer yer görmek mümkün olsa da Eski Sovyet rejiminin toplumsal yaşam üzerindeki etkileri hala yoğun olarak görülmektedir.

Şehirde yaşayanların en önemli gelir kaynağı ise tarım ve hayvancılıktır. Sovyetler Birliği döneminde faaliyette olan fabrikaların büyük çoğu kullanım dışıdır. Halen şehirde faaliyette olan ve genellikle gıda üretimi yapan 6 adet fabrika bulunmaktadır.

VERİ ANALİZİ

"Güven bağlamında etnosentrik eğilimler" anketinden elde edilen veriler ile analiz gerçekleştirilmiştir. 200 kişiden toplanan verilerin istatistik analizi, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 11,0 istatistik programı kullanılarak yapılmıştır.

Yapılan anketler için gerçekçi verilere ulaşabilmesi için anketi yaptıran anketörler yerli kişiler tarafından yaptırılmış anketi dolduran kişilere, anketi oluşturan kişinin başka bir ülkeden olduğu bilgisi, elde edilen verilerin daha sağlıklı olabilmesi için gizli tutulmuştur.

BULGULAR

Anketin güvenilirliği "Cronbach Alfa=0,5772" olarak gerçekleşmiştir. Anketin güvenilirliği yüksek düzeyde olmasa da çok düşük değildir. Ölçekte kullanılan ifadelerle ilişkin bulgular aşağıdaki şekildedir:

1. Sadece kendi kültüründen olan insanlara güvenirim: (M = 2,9100) Bilindiği üzere etnosentrik eğilimler arttıkça iç gruba olan güven artmakta ve dış gruba olan güven ise azalmaktadır. Araştırmaya katılanların %40'ı sadece kendi kültüründen olan insanlara güveneceklerini ifade etmişlerdir. %41'i ise bu yargıyı desteklememektedir. Bu yargıyı destekleyenlerin oranının %40 olması güven bağlamında etnosentrik eğilimlerin oldukça yüksek olduğunun bir göstergesi olarak sunulabilir.

2. Benden farklı anlayışlara sahip olan insanlara güvenmem. (M = 3,4450) (Araştırmaya katılanların %68'i bu yargıyı desteklemektedirler.) Yukarıdaki cümlede kullanılan "ben" ifadesi ile etnosentrik eğilimi ortaya çıkartma ilişkisi şu şekilde açıklanabilir. Pearl'a göre (1954, 138), "ben" kavramının gelişiminde etnosentrik tutumların etkisi bulunmaktadır. Dolayısı ile birey "ben" diye ifade ederken aynı zamanda farkında olmadan içinde yaşadığı gruba da atıfta bulunmaktadır.

Ayrıca çalışmanın başında Tablo 1'de verilen geleneksel toplum ve modern toplum kıyaslaması tekrar hatırlanacak olursa, geleneksel toplumlarda farklılıklara duyulan hoşgörü, modern toplumlara göre belirgin bir şekilde daha azdır. Olaya farklılıklar açısından bakıldığında ise Heaven (2001, 182) insanların farklılıklardan hoşlanmadığını ve bu yüzden kendi toplumları içerisinde yaşayan azınlıklardan da hoşlanmamasının söz konusu

olabileceğini iddia etmektedir. Dolayısı ile insanların farklılıklara karşı olumsuz yaklaşımlarının olması etnosentrik eğilimlerinin de aynı düzeyde olduğunun bir göstergesidir.

Ankete katılanların yaşadıkları bölgedeki insanların genel eğilimlerini temsil ettiği varsayımı altında, yukarıdaki yargı cümlesine katılanların oranının yüksek olduğu için (%66), bölgede yaşayan insanların geleneksel toplumun izlerini taşıdıkları açıkça görülmektedir. Yani %68'lik bir kısım kendisinden farklı anlayış, dünya görüşü ve perspektife sahip olan insanlara güvenmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuç aynı zamanda, bölgede yaşayan insanların etnosentrik eğilimlerin de oldukça güçlü olduğunun bir kanıtı olarak da sunulabilir. Çünkü etnosentrik eğilim aynı zamanda iç gruba güvenmeyi, dış gruba güvenmemeyi ifade eder. Farklı anlayışlar aynı zamanda dış guruba atıf yapılan anlayışlardır. Ankete katılanların %24'ünün farklı anlayışa sahip olanlara güveneceğini, %68'inin güvenmeyeceğini belirtmesi etnosentrik eğilimin güçlü olduğunun bir kanıtıdır.

3. Sadece ailedeki insanlara güvenirim: (M = 3,4950) Bilindiği gibi geleneksel toplumlarda aile yapısı daha çok geniş aile üzerine ve aile üyelerinin sayısı da modern toplumlara göre daha fazladır. Bu toplumlarda aile kutsal addedilir ve aileye bağlılığın çok büyük önemi vardır. Birey kendisinden ziyade ailesinin çıkarlarını düşünerek hareket eder. Dolayısı ile güvendiği insanlar daha çok kendi ailesine mensup olanlardır.

Bu bağlamda, araştırmaya katılanların %63'ü yalnızca ailesindeki insanlara güveneceklerini belirtmişlerdir. Bu yargıya katılmayanların oranı ise sadece %23 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısı ile ailesel bağların oldukça kuvvetli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Aile, aynı zamanda iç grubu da ifade ettiği düşüncesi varsayımı kabul edildiğinde elde edilen veriler anlamlıdır.

4. Tanımadığım insanlara asla güvenmem (M = 3,6950) (Ankete katılanların %66'sı bu yargıyı desteklemişlerdir.) Delhey'e göre (2002, 7) eski komünist sistem içerisinde kişisel sosyal ağlar özellikle önem taşımaktaydı. Bu ülkelerdeki insanlar az bulunan kaynaklar ve hizmetler ile günlük problemlerini çözmeye yarayan özel ilişkisel biçimleri oluşturmuşlardı. Genel bir şüphe ve güvensizlik toplumun bütününe kapsamıştı. Sonuç olarak komünist ülkelerde sosyal güven Batı Avrupa devletleri ile karşılaştırıldığında yerel ve sınırlı idi.

Etnosentrik eğilimlerin hakim olduğu topluluklarda insanlar tanımadıklarına karşı güçlü bir güvensizlik hissederler. Çünkü tanınmayan, belirsizliklerle ve karşıt özelliklerle dolu olabilir. Bu açıdan bakıldığında ankete katılanların %66'sı tanımadığı kişilere güvenmeyeceğini belirtmişlerdir. Bu yargıya katılmayanların oranı ise sadece %14 olarak çok düşük bir şekilde gerçekleşmiştir.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNE İLİŞKİN ELDE EDİLEN VERİLER

Aşağıda, yapılan anket çalışması sonucunda elde edilen veriler ile hipotezler sınanmıştır ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

TABLO 2: ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNE İLİŞKİN KORELASYON MATRİSİ

ÖLÇEK MADDELERİ	Ortalama	Standart Sapma	1	2	3	4
1. Sadece kendi kültürümden olan	2,9100	1,40061	1,0000			

insanlara güvenirim.

2.Benden farklı anlayışlara sahip olan insanlara güvenmem.	3,4450	1,09222	,2924**	1,0000		
3.Sadece ailemdeki insanlara güvenirim.	3,4950	1,34126	,2753**	,2091**	1,0000	
4.Tanımadığım insanlara asla güvenmem.	3,6950	1,24891	,1394*	,2805*	,3516*	1,0000

** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır. * Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Yukarıdaki korelasyon matrisine dikkat edilecek olursa bütün değişkenler arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Yani diğer bir ifade ile araştırmanın hipotezlerine ilişkin elde edilen sonuçlara göre bütün hipotezler kabul edilmiştir. Aşağıdaki tabloda bu durumu görmek mümkündür.

TABLO 3: ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ VE KABUL EDİLEBİLİRLİKLERİ

Hipotezler	Anlamlılık Düzeyi	Kabul/ Ret
H1	0.01	Kabul edilmiştir.
H2	0.05	Kabul edilmiştir.
H3	0.05	Kabul edilmiştir.
H4	0.05	Kabul edilmiştir.
H5	0.01	Kabul edilmiştir.
H6	0.01	Kabul edilmiştir.

SONUÇ

Etnosentrik eğilimlerin yüksek olması, o topluluğun içsel bağlarının oldukça kuvvetli olduğuna ve dış topluluklara karşı ise iletişime çok açık olmaması anlamına gelmektedir. Etnosentrik eğilimlerin düşük olması, aynı zamanda iç gruba olan düşük bağlılık ve dış gruba karşı ise açık ve hoşgörülü olmayı ifade etmektedir. Yapılan araştırma sonuçlarına bakılacak olursa, güven çerçevesinde etnosentrik eğilimlerin genel yüksek olduğu ifade edilebilir.

Toplumların ve toplulukların varlıklarını sürdürmesi için içerisinde etnosentrik eğilimlerin bulunması normaldir; normal olmayan bu eğilimlerin toplumsal düşmanlık derecesinde çatışma yaratabilecek biçimde olmasıdır. Barger'in de ifade ettiği üzere, eğer, etnosentrik eğilimler gereğinden fazla olursa bu durumda, ciddi sosyal problemler ortaya çıkabilir ve ırkçılık, sömürgecilik ve hatta etnik temizliğe doğru kayabilir.

Etnosentrik eğilimlerin çok kuvvetli olması ırksal, dinsel, kültürel vb. ayrımcılığı da beraberinde getirebilir ve toplumsal çatışmalara, sürtüşmelere ve gerginliklere yol açabilir. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, etnosentrik eğilimlerin toplumsal çatışma tehlikesini yaratacak şekilde yüksek düzeyde olmadığı yorumu yapılabilir.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre etnosentrik eğilimlerin varlığı ile geleneksel toplumun karakteristikleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Barger, Ken, Ethnocentrism, What Is It? Why Are People Ethnocentric? What Is The Problem? What Can We Do About It?, <http://www.iupui.edu/~anthkb/ethnocen.htm>, 2004

Erkal, Mustafa, E. ve Diğerleri, Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü, Der Yayınları, İstanbul, 1997

Heaven, Patrick, C., L., Rajab, Devi, Ray, John J., Patriotism, Racism and the Disutility of Ethnocentrism Concept, The Journal of Social Psychology, 125 (2), pp. 181-185, 2001

Lanternari, Vittorio, Ethnocentrism and Ideology, Ethnic and Racial Studies, Volume 3, Number 1, January 1980

Özkalp, Enver ve diğerleri, Davranış Bilimlerine Giriş, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, Eskişehir, Temmuz, 2002

Pearl, David, Ethnocentrism and The Self Concept, The Journal of Social Psychology, 40, pp. 137-147, 1954

Székelyi, Mária ? Örkény, Antal Barna, Ildikó, The Interpretation of Trust in Empirical Research, Two examples: trust in ethnic and social conflicts in Eastern and Central Europe, <http://www.colbud.hu/honesty-trust/orkeny/pub01.htm>, Paper prepared for the workshop on "Trust and Honesty", Collegium Budapest, 25-26 May, 2001

Smith, Antony, D., Ethnocentrism, Nationalism and Social Change, International Journal of Comparative Sociology, XIII, pp. 1-21, EBSCO Publishing, 2003

İnternet Kaynakları

Ethnocentrism, <http://en.wikipedia.org/Ethnocentrism>, 27, 06, 2005

Eurocentrism, <http://en.wikipedia.org/Eurocentrism>, 27, 06, 2005

Americentrism, <http://en.wikipedia.org/Americentrism>, 27, 06, 2005

*Amerikan merkezci düşünme (Americentrism): Amerikalıların etnosentrik ve kültürel önyargılı kolektif görüşüdür. Amerikalıların kendi değerlerinin ve dünya görüşlerinin evrensel ve üstün olduklarına dair geliştirdikleri bir benlik imajıdır. Bu fikir aynı zamanda Amerikan egemenliğindeki bir görüşü ifade eder.

**Avrupa merkezci düşünme (Eurocentrism): Avrupa üzerine, onun değerlerini evrensel olduğunu ifade eden bir uygulama, bilinç ya da Avrupa üzerine bir vurgudur. Bu kavram içerisinde aynı zamanda batı kavramının diğer kavramlardan farklı olduğunu ima edilir. Ayrıca bu kavram insan hakları, hukuk, din ve devletin ayrımı, dünyevi otorite ve bireyciliği de içerir. (Eurocentrism, 2005)